

Endemična flora Rijeke i »riječkog prstena«, Hrvatska: neki aspekti praktične primjene znanja o endemičnom bilju

Endemic flora of Rijeka and the »Rijeka ring«, Croatia: some aspects of practical use of knowledge of endemic plants

Sažetak

Na širem riječkom području (Grad Rijeka i »riječki prsten«) zabilježili smo 60-tak vrsta, te nekoliko podvrsta i prirodnih križanaca endemičnog bilja.

Trideset i osam svojih endemičnog bilja zastupljeno je uglavnom u travnjačkim zajednicama, šesnaest endema udružuje se u raznim tipovima stjenovitih staništa (stijene, točila i obalni grebeni), a najmanji broj njih - ukupno sedam, značajan je za neke zajednice šuma i šikara. Znanja o njima mogu imati razne praktične primjene, a što ovdje možemo ilustrirati s nekoliko primjera s kojima se češće susrećemo.

Tradicijska znanja o ljekovitom bilju

Zanimljiv primjer očuvanosti lokalnog tradicijskog znanja o endemičnom bilju je korištenje vrste *Micromeria thymifolia* kao u narodu cijenjene ljekovite biljke. Znanje je rašireno išklučivo na uskom prostoru Vinodola i Crikvenice, gdje postoji predaja o »iznimnoj« ljekovitosti biljke koja u lokalnom govoru ima naziv polaj. Osušeni vršni dijelovi biljke u cvatu koriste se za pripremu čaja, a evatuci izdanci stavljaju se i u rakiju.

Endemično bilje u zaštiti prirode

Usprkos zakonskoj zabrani branja, neke se vrste endemičnog bilja koriste za ukras kao rezano cvijeće. Na širem riječkom području osobito smo zapazili da se od endemičnih svojih beru *Helleborus niger* s.l., *Dianthus liburnicus*, *D. tergestinus*, *Iris illyrica* i *I. sibirica* subsp. *erivrhiza*. Saznanja o nalazištima takvih svojih te o navikama berača mogu doprinijeti zaštiti rijetkog bilja te u edukaciji pučanstva.

Znanja o endemičnom bilju u prostornom planiranju i planiranju zahvata u prostoru

Ova saznanja naveliko su korištena kod izrade prostornih planova, kako na regionalnoj razini (Prostorni plan Primorsko-goranske županije), tako i na nižim razinama (Prostorni planovi općina i gradova, te planovi nižega reda), gdje su upravo na mjestima veće koncentracije endemičnog bilja izdvojena područja zaštite prirode (osim onih koja su kao takva prepoznata na državnoj i europskoj razini - NATURA 2000 i IPA - botanički važna područja Hrvatske). Takoder, kad predlaganja uvjeta zaštite prirode prilikom zahvata u prostoru redovito se nastoje dati smjernice za zaštitu endemičnog bilja i drugih prirodnih vrijednosti.

Znanja o biljnosociološkoj/fitocenološkoj pripadnosti endemičnog bilja

Tijekom terenskih istraživanja opaženo je da su biljne zajednice u kojima važnu ulogu ima endemično bilje na širem riječkom području nedovoljno prepoznate i upoznate kao zasebne fitocenološke jedinice, primjerice: Campanulo-marchesettii-Seslerietum juncifoliae, Genistetum holopetalae prov., Genisto-Caricetum mucronatae subass. schoenetosum nigricantis, Seseli gouanii-Seslerietum juncifoliae prov., Galio lucidi-Seslerietum juncifoliae, Stipo-Salvietum subass. genistetosum sericeae prov. Zanimljivo je da su mnogi tipovi takvih zajednica u pravilu izloženi snažnom utjecaju bure (staništa burnjaka).

Znanja o sukcesijskim procesima i utjecaju požara na endemično bilje

Sukcesijski procesi, osobito zarastanje travnjaka ima neposredan utjecaj na status pojedinih vrsta endemičnog bilja. Provedena istraživanja ukazuju na činjenicu da požari kakvi su se posljednjih desetljeća učestalo pojavljivali na travnjacima s većom koncentracijom endemičnih biljaka, poput vrste *Genista holopetala* nisu značajnije negativno utjecali na ovu vrstu s europskih direktiva zaštite.

Znanja o novim nalazištima i tipovima staništa endemičnih biljaka

Tijekom terenskih istraživanja bilježe se nova nalazišta endemičnog bilja, uz prikupljanje podataka o tipu zajednica i ekološkim uvjetima staništa što u pravilu ima praktičnu važnost u većini gornjih točaka o primjeni ovih specifičnih

Sl. 1. *Genista holopetala*

Sl. 2. *Satureja rebipunctata* subsp. *liburnica*

znanja.

Znanja o odnosima između endemičnog bilja i drugih vrsta organizama

Iako važna, ova vrsta specifičnih znanja o endemičnom bilju prilično je slabo zastupljena u istraživanjima domaćih prirodoslovaca. Pojedinačna zanimljivija opažanja zasad se prikupljaju i uglavnom povremeno prezentiraju na web stranicama Javne ustanove »Priroda«.

Znanja o endemičnom bilju u turističkoj promidžbi i korištenju u hortikulturi

U opatijskim perivojima u tijeku je mali projekt sadnje i prezentacije lokalnog endemičnog bilja za posjetitelje. Takoder na brojnim poučnim pločama i poučnim stazama prikazani su, između ostalog, podaci o endemičnom bilju. Tijekom ovih projekata dobivena su praktična iskustva o uzgoju pojedinih vrsta endemičnog bilja.

Znanja o izoliranju korisnih spojeva i korištenju endemičnog bilja u apikulturi

U više navrata obavljana su istraživanja fitokemijskog sastava i morfoloških karakteristika određenih endemičnih svojstva, primjerice za vrste *Berberis croatica*, *Rhamnus intermedium* i dr. Uočeno je da pojedine svojstva mogu imati, ili da kod lokalnih pčelara već imaju određenu ulogu u apikulturi - *Satureja subspicata* subsp. *liburnica*, *Rhamnus intermedium*, *Crocus weldenii*.

Sl. 3. *Micromeria thymifolia*

Sl. 4. *Campanula sareptensis*

Sl. 5. *Iris violacea* subsp. *cerulea*

Summary

The botanical monograph *Endemi u hrvatskoj flori* (Endemic Plants in Croatian Flora) was published in 2015, it became possible to have a more detailed analysis of endemic plants of a narrower territorial and regional flora. The paper covers data for about sixty most important endemic species and subspecies and a few endemic hybrids of flora in the area of the city of Rijeka and its wider surroundings in western Croatia. The paper identifies examples of the practical use of knowledge of endemic plants as it can be of great help in everyday life, such as in the protection of nature, in planning various interventions in space, but also in isolating some compounds from plants beneficial to man, in apiculture, as well as in the promotion of tourism.

